

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ
ΣΤΟΝ PIERRE AMANDRY

Τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλοὺς, ὑφ' ἑτέρων δ'
εἰρημένα σποράδην ἢ πρὸς ἀναθήμασιν ἢ ψη-
φίσμασιν εὐρημένα παλαιοῖς πεπείραμαι συνα-
γαγεῖν, οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν,
ἀλλὰ τὴν πρὸς κατανόησιν ἥθους καὶ τρόπου
παραδιδούς.

Πλουτ. Νικίας 1, 5

Ο ΜΕΝΤΩΡ, Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδικρικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας,
ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούλιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους
μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ:

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους: 1 • Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, Pierre Amandry: 2-17 • PIERRE AMANDRY,
καὶ τῶν προγόνων ἐπιμνησθεῖς: 18-19 • Ἐργογραφία τοῦ Pierre Amandry: 20-28.

Ἐκδοτικὴ φροντίδα Ἠλέκτρας Ἀνδρεάδη

ISSN 1105-7181

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθήνα
Fax 210 3644996 • τηλ. 210 3625531 • archetai@otenet.gr • www.archetai.gr

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟ ΕΝΑΤΟ • ΤΕΥΧΟΣ 78 • ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2006

Πρὸς τοὺς Ἑταίρους

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία εἶχε τὴν τύχη νὰ περιλαμβάνει ἀνάμεσα στὰ μέλη της πολλοὺς σημαντικοὺς ξένους ἀρχαιολόγους καὶ λογίους. Στὴν πρώτη συνεδρίαση τῆς Ἑφορείας, στὶς 5 Μαΐου 1837, ἐξέλεξε ὡς ἀντεπιστέλλοντες τὸν Chateaubriand, τὸν Lamartine, τὸν Raoul Rochette. Ἀπὸ τὴν ἴδρυση τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν (1846) πολλοὶ μαθητὲς της ἔγιναν μέλη τῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦτο συνεχίζεται ὡς τὶς ἡμέρες μας.

Ὁ Pierre Amandry ἐξελέγη ἀντεπιστέλλον τῆς Ἑταιρείας τὸ 1947, πρὶν ἀπὸ 59 χρόνια, ὅταν ἦταν Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Σχολῆς. Τὸ 1972 ἐξελέγη ἐπίτιμος ἑταῖρος καὶ τὸ 1987 ἐπίτιμος Ἀντιπρόεδρος. Τὸ 1938, εἶχαν ἐκλεγεῖ, κατὰ τὶς ἐορτὲς τῆς Ἑκατονταετηρίδος, οἱ δάσκαλοί του καὶ κριτές του, ὁ Charles Diehl, ὁ Charles Picard, ὁ Pierre de la Coste Messelière, ὁ Paul Lemerle. Τὸν τελευταῖο διαδέχτηκε ὁ Pierre Amandry στὴ Γραμματεία τῆς Σχολῆς (1942).

Φυλλομετρώντας τὸ Μητρώο τῶν ἑταίρων βλέπει κανεὶς, ὅτι παλιὰ παράδοση συνδέει τὴν Ἑταιρεία μὲ τὴ Σχολή, ποὺ διατηρεῖται σταθερὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

Β.Χ.Π.

Ἀναστηλωμένο τμήμα τῆς κιονοστοιχίας καὶ τοῦ θριγκοῦ τῆς δωρικῆς θόλου τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς Προναίας στοὺς Δελφοὺς. Τὴν προπαρασκευαστικὴ μελέτῃ τῆς ἀναστήλωσης ἔκαναν τὰ μέλη τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν Pierre Amandry καὶ Jean Bousquet (1912-1997).

PIERRE AMANDRY*

(31.12.1912 - 21.2.2006)

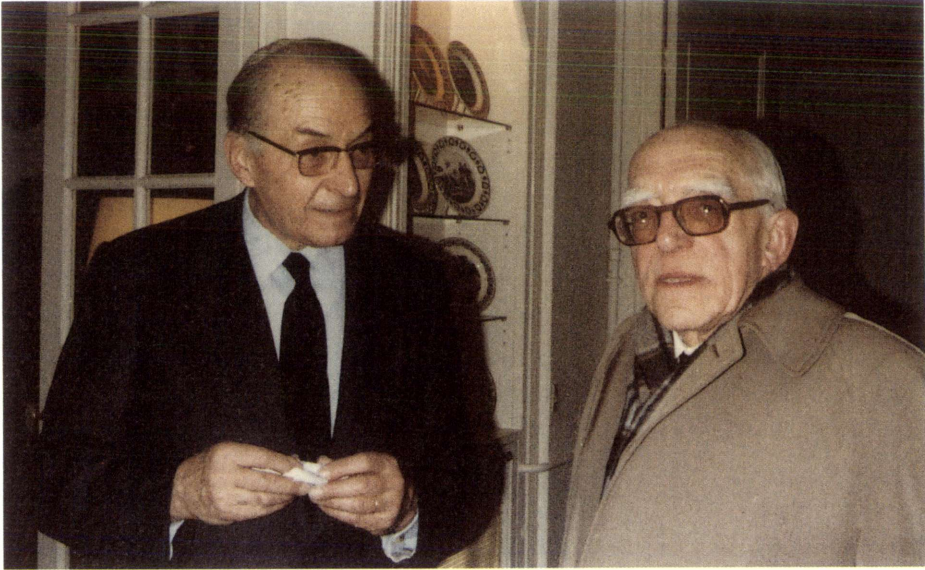
Υπάρχουν απώλειες που τις θεωρούμε παράλογες, γιατί οι μορφές που φεύγουν αποτελούν ένα μέρος της ζωής μας. Τέτοια είναι η απώλεια του Pierre Amandry, άντεπιστέλλοντος μέλους της 'Ακαδημίας μας το 1983, ξένου εταίρου από το 1990, ο οποίος έφυγε από κοντά μας στις 21 Φεβρουαρίου. Στην προσωπικότητά του συνδυαζόταν η γαλλική παιδεία του άλλοτε και ο ιδεαλιστικός φιλελληνισμός, βασιμμένος σε βαθιά κλασική μόρφωση που την απέκτησε σε φημισμένα γαλλικά σχολεία.

Γεννήθηκε στην Troyes (Aube) στις 31 Δεκεμβρίου 1912 και τις έγκυκλιες σπουδές του έκανε στη Vanves, στο εκεί Lycée Michelet. Τις σπουδές της μέσης παιδείας ολοκλήρωσε στο Παρίσι στο Lycée Louis-le-Grand. Το 1933, σε ηλικία 21 ετών, έγινε δεκτός στην École Normale Supérieure και το 1936 πέτυχε στην agrégation de lettres, δυσκολότατη δοκιμασία την οποία δεν είχαμε ποτέ στην Ελλάδα.

Στο Lycée Michelet, όπως λέει ο ίδιος, «μας έμαθαν να σκεπτόμαστε. Μας έμαθαν ότι έναν συλλογισμό, τον απαρτίζουν το προοίμιο, η ανάπτυξη του θέματος και το συμπέρασμα. Και ότι δεν έπρεπε να προηγείται το συμπέρασμα του προοιμίου όπου τίθενται οι όροι του συλλογισμού». Μνημονεύω αυτή τη φράση του για να δείξω ότι η σκέψη του ήταν καθαρά καρτεσιανή, κάτι που έγινε φανερό εξ αρχής. Στο Lycée Michelet είχε ως μικρότερο συμμαθητή τον Maurice Druon και ως καθηγητή τον Joseph Chamonard, άνασκαφέα της Δήλου, μαθητή της έδω Γαλλικής Σχολής το 1890 και Γραμματέα της Σχολής όταν Διευθυντής ήταν ο Maurice Holleaux. Ο Joseph Chamonard έπεισε τον πατέρα Amandry

---

* Ομιλία σε Δημόσια Συνεδρία της 'Ακαδημίας 'Αθηνών, στις 30 Μαρτίου 2006, στη μικρή αίθουσα του μεγάρου της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας. Προδημοσίευση με την άδεια της 'Ακαδημίας.

Ὁ Pierre Amandry καὶ ὁ Paul Lemerle στὶς 26 Φεβρουαρίου 1983.

ὅτι ὁ γιός του ἔπρεπε νὰ πάει στὴ Γαλλικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν ἱστορία τοῦ προσηλυτισμοῦ του διηγεῖται ὁ Pierre Amandry σὲ ὁμιλία του ποὺ ἔκανε στὸν Σύλλογο τῶν ἀποφοίτων τοῦ Lycée Michelet, τὸ 1972, ὅταν μετὰ τὴν ἐκλογή του στὴν Académie des Inscriptions et Belles Lettres, προήδρευσε κατὰ τὸ ἔθιμο σὲ δεῖπνο τῶν ἀποφοίτων τοῦ Lycée:

«Μιὰ μέρα ὁ Chamonard εἶπε στὸν πατέρα μου: “ὁ γιός σας εἶναι δυνατὸς στὰ ἑλληνικά· πρέπει νὰ πάει στὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν”. Ὁ πατέρας μου δὲν γνῶριζε ἀκριβῶς τί ἦταν ἡ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, κι ἐγὼ δὲν εἶχα ἰδέα. Ἀλλὰ ὁ σπόρος εἶχε πέσει, φύτρωνε. Γιὰ νὰ ἐπισπεύσει τὸ ὠρίμασμα, ἐνῶ μόλις εἶχα πετύχει στὸν διαγωνισμὸ γιὰ τὴν École Normale Supérieure, τὸ 1933, ὁ Chamonard, τὴν τελευταία στιγμὴ, κατόρθωσε νὰ μοῦ βρεῖ μιὰ θέση στὸ *Θεόφιλος Γκωπιέ* ποὺ ἔφερνε στὴν Ἑλλάδα τὰ μέλη μιᾶς κρουαζιέρας *Guillaume Budé*. Βρῆκα ἐκεῖ τὸν συμμαθητὴ μου στὸ λύκειο Michelet, Maurice Seillier, ποὺ βρίσκεται μαζί μας ἀπόψε.

Ἦμουν γοητευμένος προκαταβολικῶς. Ὁ Chamonard μὲ εἶχε προδιαθέσει (m'avait mis en condition), ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα. Τὸ ταξίδι ἦταν κάτι τὸ θαυμαστὸ πὸ ἐπαναλαμβανόταν κάθε μέρα. Στὸν γυρισμὸ εἶχα ἀποφασίσει: θὰ γίνω ἀρχαιολόγος».

Στὸ Lycée Louis-le-Grand στὸ Παρίσι, ὅπου προετοιμάστηκε ἐπὶ δύο χρόνια γιὰ νὰ ἀκολουθήσει ἀνώτερες σπουδές, εἶχε ὡς συμμαθητὴ, μεγαλύτερο κατὰ ἓνα χρόνο, τὸν Georges Pompidou.

Τὶς ἀνώτερες σπουδές του ὁ Pierre Amandry ἔκανε στὴν École Normale Supérieure ὅπου, μεταξὺ ἄλλων, εἶχε ὡς ἑλληνοιστὴ τὸν Paul Mazon, τὸν διάσημο ἐκδότη τῆς *Ἰλιάδος*. Ἀλλὰ οἱ σπουδές του ἐκεῖ, ἀπὸ τὴν πρώτη χρονιά, εἶχαν ὡς στόχο τὸν διαγωνισμὸ γιὰ τὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν: «Τὴν πρώτη χρονιά, ἔπρεπε, γιὰ νὰ συμπληρώσω τὴν πανοπλία τῶν ἐνδεικτικῶν τοῦ πτυχίου νὰ πάρω τῆς grammaire (τὸ σύνολο τῶν κανόνων τῆς γλώσσας) καὶ τῆς φιλολογίας, πράγμα πὸ δὲν μᾶς ἄφηνε παρὰ λίγο χρόνο γιὰ νὰ τὸν ἀφιερῶσουμε στὴν ἀρχαιολογία, δηλαδή, στὴν οὐσία, νὰ παρακολουθήσουμε τὰ μαθήματα τοῦ Charles Picard». Ταυτόχρονα παρακολουθοῦσε τὰ μαθήματα ἀκόμη δύο νέων καθηγητῶν, τοῦ σαραντάχρονου Pierre de la Coste Messelière καὶ τοῦ τριαντάχρονου Louis Robert, ὅπως τοὺς χαρακτηρίζει, δύο κορυφῶν τῆς παγκόσμιας ἐπιστήμης.

Τὶς σπουδές του αὐτὲς τὶς ἀκολούθησε ἡ στρατιωτικὴ θητεία, 1936-1937: «Γιὰ ἕξι μῆνες τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνα, περπατούσαμε καὶ σκαρφαλώναμε, μέρα καὶ νύχτα, μέσα στὴ λάσπη τοῦ πεδίου γυμνασίων τοῦ Saint Maixent, κατόπιν μέσα στὰ τέλματα τοῦ Goetquidan, κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγηση τῶν ἐκπαιδευτῶν πὸ εἶχαν μείνει στὸ 1918, μὲ κάποιους φευγαλέους ὑπαινεγμοὺς γιὰ τὸ πυροβολικὸ καὶ μὲ πεισματικὴ ἄγνοια τῶν ἀρμάτων μάχης καὶ τῶν ἀεροπλάνων».

Τὸ 1938, τὸν Ὀκτώβριο μῆνα, ἔλαβε μέρος στὸν διαγωνισμὸ γιὰ τὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν: «Μισὴ ντουζίνα σοφοὶ καθηγητὲς καὶ ἀκαδημαϊκοί, ὅλοι παλιὰ μέλη τῆς Σχολῆς, μᾶς ἔκαναν ἐρωτήσεις στὴν ἱστορία, τοὺς θεσμούς, τὴ γλώσσα, τὴν

ἀρχιτεκτονική, τὴ γλυπτική, τὴν κεραμική κτλ., γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν ὅτι εἴμασταν ἄξιοι νὰ συμπεριληφθοῦμε στοὺς διαδόχους τους. Τὴ στιγμή πού ἀποσυρόμασταν γιὰ νὰ ἀφήσουμε τοὺς κυρίους αὐτοὺς νὰ συσκεφθοῦν, ὁ πρόεδρος, πού εἶχε μείνει σιωπηλὸς ἕως ἐκείνη τὴ στιγμή, μᾶς φώναξε, ὄχι γιὰ νὰ μᾶς ρωτήσῃ συμπληρωματικά, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχή μας στὸ ὅτι ὑπῆρχαν στὴν Ἑλλάδα καὶ βυζαντινὰ μνημεῖα· ἦταν ὁ Charles Diehl». Ἐδῶ, στὴν Ἀθήνα, ἀποκαλύφθηκε στὸν Pierre Amandry, ὅτι οὔτε τὰ ἑλληνικὰ οὔτε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶχαν πεθάνει. Λέγει, ὅτι μὲ ἔκπληξη εἶδε σ' ἓνα λεωφορεῖο τῆς ἐποχῆς γραμμένο ὡς προορισμὸ *Μαραθῶν*. Ἔως τότε εἶχε γνωρίσει τὴν Ἑλλάδα κυρίως ἀπὸ τὰ βιβλία.

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1939 στάλθηκε στοὺς Δελφούς. Γιὰ τὴ μελέτῃ καὶ τὴν ἔρευνά τους εἶχε τὴν ἀναγκαῖα προπαιδεῖα, γιὰτὶ εἶχε ἐκπονήσῃ διπλωματικὴ ἐργασία σχετικὴ μὲ τὸ μαντεῖο, θέμα στὸ ὁποῖο θὰ ξαναγύριζε μὲ τὴ διδακτορικὴ του διατριβή. Τότε, τὸ 1938-39, γινόταν στοὺς Δελφούς ἡ νέα ἔκθεση τοῦ μεγαλωμένου καὶ τροποποιημένου μουσεῖου τοῦ Συγγροῦ. Τὴν ἔκθεση αὐτή, πού δὲν εἶδε κανεὶς ἀπὸ μᾶς ἐξ αἰτίας τῆς διάλυσης τοῦ μουσεῖου κατὰ τὴν ἐπόμενη χρονιά 1940, μὲ τὴν ἔκρηξη τοῦ πολέμου, εἶχε ἀναλάβῃ ὁ κατ' ἐξοχὴν Δελφὸς ἀνάμεσα στοὺς Γάλλους, ὁ πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια σαραντάχρονος καθηγητῆς του Pierre de la Coste Messelière. Ἐκείνη τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1939 ὁ Pierre Amandry εἶχε τὴν πρώτη του μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἐπιτυχία. Κάτω ἀπὸ τὶς πλάκες τῆς λεγόμενης Ἱερᾶς Ὀδοῦ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν στοὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀπὸ τὶς 2 ἕως τὶς 9 Μαΐου, ἐρεῦνησε ἓναν ἀποθέτη ὅπου εἶχαν σωριαστῆ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἀχρηστευμένα πολύτιμα ἀφιερῶματα ἀπὸ χρυσάφι, ἀσήμι καὶ ἐλεφαντόδοντο. Ἐφερναν αὐτόματα στὴ μνήμη τὰ ἀφιερῶματα τοῦ Κροίσου στοὺς Δελφούς πού περιγράφῃ ὁ Ἡρόδοτος.

Στὴν ὁμιλία του στὸν Σύλλογο τῶν ἀποφοίτων τοῦ Lycée Michelet διηγεῖται καὶ τὴ στιγμή τοῦ μεγάλου εὐρήματος:

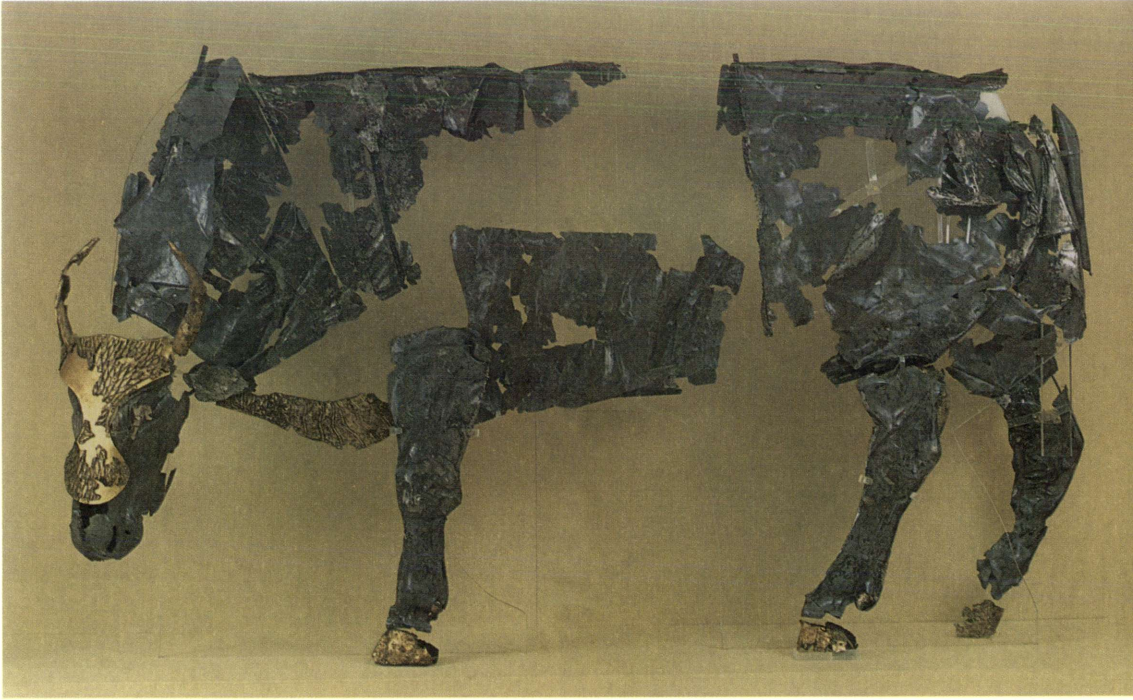
«Ὅσοι ἀπὸ σᾶς ἔχετε ἐπισκεφθεῖ τοὺς Δελφούς, ἔχετε βαδίσει στὴν ἱερὰ ὁδό, στρωμένη μὲ μεγάλες πλάκες. Αὐτὲς οἱ πλά-

Κεφαλή χρυσελεφάντινου αγάλματος από τὸν θησαυρὸ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ τῶν Δελφῶν.

κες εἶχαν τοποθετηθεῖ στὴ θέση αὐτὴ τὸν 4ο ἢ τὸν 5ο μ.Χ. αἰ. Εἶναι λίθοι ποὺ προέρχονται ἀπὸ μνημεῖα τοῦ ἱεροῦ ποὺ τότε ἦσαν ἐρειπωμένα. Στὴν πραγματικότητα ἡ πλακόστρωση αὐτὴ ἀνήκει στὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ ποὺ εἶχε χτιστεῖ ἀνάμεσα στοὺς τοίχους τῶν ναῶν. Τὸ 1939 σηκώσαμε ὅλες τὶς πλάκες καὶ σκάψαμε ἀποκάτω. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ οἱ τουρίστες ἦσαν ἀκόμη λίγοι· σήμερα δὲν θὰ ἦταν δυνατὴ αὐτὴ ἡ ἐργασία. Ξαφνικὰ ἓνας ἐργάτης φώναξε: «χρυσάφι»! Κάτι χρυσὸ φαι-

Ἄσημένιος ταῦρος ἀπὸ τὸν θησαυρὸ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ τῶν Δελφῶν.

νόταν, λαμπερὸ ἀνάμεσα στὰ μαῦρα χῶματα, τὰ ἀνακατωμένα μὲ στάχτες καὶ κάρβουνα. Μέσα σὲ λίγες μέρες βγάλαμε ἀπὸ τὰ χῶματα αὐτὰ δύο μεγάλες χρυσῆς πλάκες στολισμένες μὲ ἀνάγλυφα ζῶα, μακροὺς χρυσοὺς πλοκάμους μαλλιῶν, βραχιόλια, κρεμαστὰ σκουλαρίκια, ρόδακες, κεφάλια λιονταριῶν, ὅλα χρυσά, καὶ τρία κεφάλια, σὲ φυσικὸ μέγεθος, ἀπὸ ἔλεφαντόδοντο, καὶ ἀκόμη χέρια καὶ πόδια ἀπὸ ἔλεφαντόδοντο. Ἦσαν τὰ λείψανα τριῶν χρυσελεφαντίνων ἀγαλμάτων, παλιότερων κατὰ ἓνα αἶώνα ἀπὸ ἐκεῖνα τοῦ Φειδία».

Ἄλλα τὰ πολύτιμα αὐτὰ ἀρχαῖα μεταφέρθηκαν στὴν Ἀθήνα γιὰ συντήρηση καὶ ἀποκατάσταση. Πέρασαν οἱ δεκαετίες, τὰ περισσότερα, σχεδὸν ὅλα, δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὸν Pierre Amandry, μόνον ἓνας ἀσημένιος ταῦρος ἀπὸ λεπτὸ φύλλο ἀσημιοῦ, θρυμματισμένος σὲ χιλιάδες κομμάτια ἔμεινε

στά τελάρα, στο Έθνικό Μουσείο της Αθήνας. Ίσως ήταν τύχη ότι ανέλαβε ως Διευθυντής της Γαλλικής Σχολής τον Σεπτέμβριο του 1969. Λίγους μήνες πριν είχε τοποθετηθεί ως Έφορος Δελφών. Φρόντισα να γυρίσουν πίσω στους Δελφούς τα θραύσματα, ψίχουλα κυριολεκτικά, του άσημνιου ταύρου κι εκεί στο Μουσείο, άπλώθηκαν όλα σε μεγάλα τραπέζια. Ένας ειδικός τεχνίτης, ο Ανδρέας Μαυραγάνης, άρχισε τη συναρμολόγηση. Χρειάστηκαν άτέλειωτες, χιλιάδες, μέρες για να γίνει. Καί χρειάστηκε ή εργασία, ή παρατηρητικότητα, ή ύπομονή του Pierre Amandry καί της γυναίκας του, της φίλης Άγγελικής Amandry, που ώρες κάθε μέρα, όρθιοι, έπαιρναν ένα-ένα θραύσμα από τις χιλιάδες καί προσπαθοῦσαν να βρουν τη θέση του. Καί την έβρισκαν, καί ο τεχνίτης τὸ συνέδεε προσωρινά. Κι όταν όλα, ή σχεδόν όλα, ένώθηκαν, φτιάχτηκε ο άσημνιος ταῦρος τῶν Δελφῶν που ζωντανεύει τώρα τις διηγήσεις του Έροδότου. Τὸ μοναδικὸ αὐτὸ καλλιτέχνημα δημοσιεύτηκε από τον Pierre Amandry τὸ 1977.

Τὸ καλοκαίρι εκείνο τοῦ 1939 μετὰ την άνασκαφή του στους Δελφούς πήγε στη Δῆλο για μελέτη τῶν μνημείων της. Όπως λέγει σ' ένα κείμενό του για τον Ernest Will:

«Στη Δῆλο δὲν είχε οὔτε ήλεκτρικὸ οὔτε τηλέφωνο. Η ήχῶ τῶν γεγονότων που συνέβαιναν στον κόσμο, έφθανε σε μᾶς από τους περαστικούς τουρίστες, ὅλο καί πιο λίγους. Γύρω στις 25 Αὐγούστου θεωρήσαμε ὅτι έπρεπε, χωρίς ἄλλη ἄργητα, να γυρίσουμε στην Αθήνα. Έκείνες τις μέρες έφθασε στην Αθήνα ο Διευθυντής, ο Robert Demangel, με άδεια στη Γαλλία ἔως τότε. Είχε λάβει έντολή να γυρίσει στη θέση του.

Τὴν ήμέρα της κήρυξης του πολέμου, 3 Σεπτεμβρίου, γνωστοποιήθηκαν στον στρατιωτικὸ ἀκόλουθο ὁδηγίες με τις ὁποίες του ὀριζαν να στείλει στην Κωνσταντινούπολη τους [Γάλλους] ἐφέδρους ἀξιωματικούς της περιοχῆς δικαιοδοσίας του. Λίγες μέρες μετὰ πήραμε τὸ τραίνο για την Κωνσταντινούπολη· ο Will, ο Martin, ο Metzger, ἔγῳ, ἕνας μηχανικός τῶν μεταλλείων του Λαυρίου καί ἕνας γραμματεὺς της πρεσβείας, ο Geoffroy de Courcel, ο ὁποῖος στο Λονδίνο ήταν ὑπάσπιστῆς του στρατηγοῦ de Gaule.

Περιμέναμε, στην Κωνσταντινούπολη, τὸν ἐρχομὸ καὶ ἄλλων ἐφέδρων ἀξιωματικῶν ἀπὸ χῶρες τῆς Βαλκανικῆς καὶ ὅλοι πήραμε τὸ τραῖνο τῆς Βαγδάτης (Bagdad-Bahn) μὲ προορισμὸ τὴ Βηρυτό, ὅπου σχηματιζόταν, ὑπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ στρατηγοῦ Weygand, μιὰ στρατιὰ ἢ ὁποῖα, κατὰ τὴν πορεία τῶν γεγονότων, ἔπρεπε νὰ ἐκστρατεύσει στὰ Βαλκάνια ἢ νὰ καταλάβει τὶς πετρελαιοπηγὲς τοῦ Μπακού!»

Ὁ Pierre Amandry ἔμεινε ἐκεῖ, στὸ Χαλέπι, δέκα μῆνες. Μετὰ τὴ συνθηκολόγηση τῆς Γαλλίας, ξαναγύρισε στὴν Ἑλλάδα, πρὶν κηρυχθεῖ ὁ δικός μας πόλεμος. Τὸ 1942 ὀνομάστηκε Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Σχολῆς, διάδοχος τοῦ Paul Lemerle. Δηγεῖται πὼς στὸ ὑπόγειο τῆς Γραμματείας εἶχε τὸ ἀπαγορευμένο ραδιόφωνο, ἀπ' ὅπου, ἀνάμεσα σὲ παράσιτα, ἄκουγε μιὰ φωνὴ μὲ προφητικὸ τόνο νὰ λέει, σὰν ἐπωδῆ, δυὸ λέξεις: «ἡ Γαλλία». Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ Στρατηγοῦ.

Κατὰ τὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς δὲν ἔμεινε ἄπρακτος στὴν Ἀθήνα. Συνέχισε τὶς μελέτες του στοὺς Δελφούς ὅσο μποροῦσε. Ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦταν στὰ χέρια τῶν ἀνταρτῶν ἀλλὰ συχνὰ οἱ Γερμανοὶ περνοῦσαν σὲ φάλαγγες. Μιὰ πολύνεκρη σύγκρουση κατὰ τὸ 1943, ἀνάμεσα σὲ Γερμανοὺς, Ἴταλοὺς καὶ ἀντάρτες περιγράφει σ' ἓνα κείμενό του ποὺ δημοσιεύτηκε στὴ *Νέα Ἑστία* τοῦ 1945. Τὴ μετάφραση εἶχε κάνει ὁ Ἠλίας Βενεζῆς. Ὁ τίτλος εἶναι «Ἡ μάχη τῆς ἐλευθερίας στὰ ἐρείπια τῶν Δελφῶν».

Ὁ πόλεμος τελείωσε στὴν Ἑλλάδα τὸ φθινόπωρο τοῦ 1944· λίγους μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴ χρονιά ἐκείνη, στὶς 26 Φεβρουαρίου, ὁ Pierre Amandry πῆρε γυναίκα του τὴν Ἀγγελικὴ Παυλίδη. Τὴν ἴδια χρονιά, τὸ 1944, χάρη στὶς φροντίδες του διασώθηκε ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Ἁγγελου Σικελιανοῦ, ποὺ βρισκόταν στοὺς Δελφούς, στὸ γνωστὸ μοναχικὸ καὶ ιδιότυπης ἀρχιτεκτονικῆς οπίου τοῦ ποιητῆ. Εἶναι γεγονὸς ἄγνωστο, ποὺ μᾶς τὸ θυμίζει ὁ ἴδιος ὁ Σικελιανὸς μ' ἓνα γράμμα του εὐχαριστήριου πρὸς τὸν Pierre Amandry τῆς 17 Ἰουνίου 1944, ὅπου καταλήγει: «ἐλπίζω, πὼς ἡ Μοίρα, ποὺ μὲ τὴ θέλησή μου μὲ κρατεῖ ἀκόμη στερεό, θὰ μᾶς ἀνταμώσει πάλι στοὺς Δελφούς, μ' ἐξαίρετους οἰωνούς». Δύο χρόνια ἀργότερα ὁ Σικελιανὸς πῆ-

Ὁ Pierre Amandry καὶ ἡ Ἀγγελικὴ Amandry στὸν κήπο τοῦ πατρικοῦ τοῦ οἰκιοῦ στὸ Rouilly-Saint-Loup.

ρε τὰ βιβλία του ἀπὸ τὸ οἶκιο τῆς Σχολῆς ὅπου φυλάγονταν. Ἔμεινε μόνο ἐκεῖ ὁλόκληρος ὁ Balzac, μία ἐντυπωσιακὴ σειρά τῶμων, εὐχαριστήριο τοῦ Σικελιανοῦ γιὰ τὴ φροντίδα καὶ τὴ φιλοξενία τῶν βιβλίων του. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κειμήλια τοῦ οἰκιοῦ τῆς Σχολῆς στοὺς Δελφούς.

Σ' ἓνα ἀδημοσίευτο κείμενό του γιὰ τὸν Robert Demangel, Διευθυντὴ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κατὰ τὸ διάστημα 1936-1950, ὁ Pierre Amandry διηγεῖται μὲ συντομία τὰ ὅσα συνέβησαν στὴ Σχολὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν περίοδο τοῦ πολέμου, τῆς Κατοχῆς καὶ τοῦ ἐμφυλίου, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ὁ Διευθυντὴς κατευόδωσε τὰ μέλη ποὺ ἔφευγαν μὲ τὸ τραῖνο γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη κι ἀπὸ κεῖ γιὰ τὴ Βηρυτό, τὴν ἐπιστροφή τους καὶ τὶς προσπάθειες ὄλων, νὰ ἀποτρέψουν τὴν κατάληψη τῆς Σχολῆς ἀπὸ τὶς Ὑπηρεσίες τοῦ στρατιωτικοῦ ἀκολούθου τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας. Αὐτὴ τὴν προσπάθεια τὴ συνέχισαν καὶ μετὰ τὴν εἴσοδο τῶν Γερμανῶν στὴν Ἀθήνα, στὶς 27 Ἀπριλίου 1941, μὲ ἄλλους ἀντιπάλους, τὸν στρατὸ κατοχῆς.

Ἡ πείνα τοῦ 1941-1942, οἱ θάνατοι στοὺς δρόμους, οἱ διανομὲς τροφίμων, ἡ μαύρη ἀγορά, ὁ ἰλιγγιώδης πληθωρισμός, ἡ πτώση τῶν Ἰταλῶν, ἡ ἀποχώρηση τῶν Γερμανῶν, οἱ διαδηλώσεις, ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς ζωῆς ποὺ ἔζησε. Σ' ἓνα ἄλλο κείμενο (*Voyage de Delphes à Éleusis et retour en janvier*

1945, *Τορφοί* 3, 1993, 7-22), αποκλεισμένος με τη γυναίκα του στους Δελφούς, διηγείται ένα ταξίδι του ως την Έλευσίνα με σκοπό να φθάσει στην Αθήνα, στη Σχολή. Οί ημέρες εκείνες όμως, 2 Ιανουαρίου 1945, ήταν ταραγμένες. Ξαναγύρισε στους Δελφούς πεζοπορώντας, εκτός του δρόμου ανάμεσα Θήβα και Λειβαδιά, κι έφθασε στους Δελφούς τα ξημερώματα της 7 Ιανουαρίου. Κοιμόταν για δύο ημέρες.

Μέσα στα σκοτεινά χρόνια του πολέμου και της κατοχής μεταφράζει στα γαλλικά, με την συμβολή της Αγγελικής, την *Αιολική γη* του Ήλια Βενέζη που έκδόθηκε από τον μεγάλο εκδοτικό οίκο Gallimard το 1946. Η μετάφραση είναι απόδειξη της συνάφειάς του με την ελληνική γλώσσα και τα ελληνικά πράγματα, συνάφεια ή όποια όφειλεται, κατά μεγάλο μέρος, στην Ελληνίδα γυναίκα του. Τέτοια γνώση όμως δεν παραξενεύει, γιατί η Σχολή είχε μακρότατη παράδοση σχέσεων με τους πνευματικούς ανθρώπους της Ελλάδος και τα μέλη της δίδασκαν στους Έλληνες μαθητές του Γαλλικού Ίνστιτούτου. Σας θυμίζω τον Κωνσταντίνο Τσάτσο, ο οποίος ήταν φίλος της Σχολής, όπως και ο Γεώργιος Μαριδάκης.

Η ήρεμία κάποτε ξαναγύρισε. Το 1947 έορτάστηκαν τα 100 χρόνια της Σχολής. Στον έορτασμό μετείχε και η Ακαδημία μας, της οποίας μέλη ήταν, ή είχαν διατελέσει, εξέχοντες Γάλλοι. Τα όνόματά τους κοσμούν την Έπετηρίδα μας.

Η πρώτη θητεία του Pierre Amandry στη Σχολή τελείωσε το 1949. Γύρισε στη Γαλλία, και για ένα χρόνο υπηρέτησε ως βοηθός στο Τμήμα της Ελληνικής Φιλολογίας της Σορβόννης. Κατά την περίοδο αυτή της υπηρεσίας του εκεί, το 1950, υποστήριξε τη φημισμένη και κλασική, ως επιστημονικό έργο, διατριβή του «*La mantique Apollinienne à Delphes*», έργο κεφαλαιώδες για τους Δελφούς και άγεραστο. Με το θέμα είχε αρχίσει να ασχολείται από το 1935, ως φοιτητής, και ολοκληρώθηκε τότε, το 1950. Ακολούθησαν δύο χρόνια, 1950-1951, κατά τα οποία δίδαξε ως καθηγητής στο λύκειο της Troyes. Από το 1951 έως το 1969, επί 18 χρόνια θα διδάξει αρχαιολογία ως καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου, διάδοχος του Pierre Demargne, ξένου εταίρου της Ακαδημίας μας.

Ἡ διδασκαλία του στὸ Στρασβοῦργο ἔχει ἀφήσει ἀναμνήσεις καὶ δημιούργησε παράδοση. Τὰ ταξίδια του ὅμως στὴν Ἑλλάδα δὲν σταμάτησαν. Τὰ χρόνια ἐκεῖνα, τῆς δεκαετίας τοῦ '50, δημοσιεύει δυὸ ἀκόμη βασικὰ αὐτοτελῆ ἔργα του. Τὸ 1953 *Ὁ κίον τῆς Σφιγγὸς τῶν Ναξίων καὶ ἡ στοὰ τῶν Ἀθηναίων (La colonne du Sphinx des Naxiens et le Portique des Athéniens)* καὶ τὴν ἴδια χρονιά παρουσιάζει τὸν πρῶτο τόμο τοῦ καταλόγου τῆς συλλογῆς Ἑλένης Σταθάτου *Τὰ ἀρχαῖα κοσμήματα (Collection Hélène Stathatos. I. Les bijoux antiques)*. Πρόκειται γιὰ τὴ φημισμένη συλλογὴ ἀρχαίων κοσμημάτων ποὺ κατέχει κύρια θέση στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Δυὸ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1955, κυκλοφορεῖται ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Plon ἡ μετάφρασή του τοῦ ἔργου τοῦ Νίκου Καζαντζάκη *Ὁ Χριστὸς ξανασταυρώνεται*. Ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ λογοτεχνία γνωρίζουν πόσο δύσκολο εἶναι νὰ ἀποδοθεῖ ὁ Καζαντζάκης σὲ ξένη γλῶσσα ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου γλωσσικοῦ πλοῦτου καὶ τῶν ιδιοτύπων, γιὰ νὰ μὴν εἰπῶ ἰδιωματικῶν, ἐκφράσεων ποὺ ἀπαντοῦν στὰ ἔργα του. Ὁ Pierre Amandry μοῦ εἶχε διηγηθεῖ μὲ χιοῦμορ τὴν κάπως δύσκολη ἐπιστολικὴ συνεργασία του μὲ τὸν Νίκο Καζαντζάκη, ἐγκατεστημένο τότε στὴν Antibes τῆς νότιας Γαλλίας. Καὶ στὴ μετάφραση αὐτὴ παραστάτης ὑπῆρξε καὶ πάλι ἡ γυναίκα του, ἡ Ἀγγελικὴ Amandry.

Τὸ 1963 δημοσίευσε δεῦτερο τόμο τοῦ καταλόγου τῆς συλλογῆς Ἑλένης Σταθάτου, *Ἀντικείμενα ἀρχαῖα καὶ βυζαντινά (Collection Hélène Stathatos, III. Objets antiques et byzantins)*, ποὺ δείχνει ὅτι τὰ ἐνδιαφέροντά του καὶ οἱ γνώσεις του δὲν περιορίζονταν μόνο στὴν ἀρχαιότητα ἀλλὰ ἐκτείνονταν καὶ στὴ βυζαντινὴ περίοδο, ποὺ ἀπαιτεῖ ξεχωριστὴ εἰδίκευση ἀπὸ τοῦ κλασικοῦ ἀρχαιολόγου. Κατὰ τὴν περίοδο τῆς διαμονῆς του στὸ Στρασβοῦργο ταξίδεψε πολὺ γιὰ ἐπιστημονικοὺς λόγους: Τουρκία, Ἰράν, Σοβιετικὴ Ἐνωση, Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Ἡ γνώση τῶν μουσείων τῶν χωρῶν αὐτῶν τὸν βοήθησε σὺς μελέτες του, κυρίως γιὰ τ' ἀρχαῖα τοῦ θησαυροῦ τῶν Δελφῶν, ἀλλὰ καὶ ἔστρεψε τὰ ἐνδιαφέροντά του πρὸς τὴν ἀρχαία τέχνη τῆς Ἀσίας. Ἀνατολικά κοσμήματα, κοσμηματοποιία, τορευτικὴ καὶ τέχνη τῶν Ἀχαιμενιδῶν, ἐλεφάντινα τῆς Nimrud, χρυσοχοοὶ Ἕλληνες στὴν αὐλὴ τῶν Περσῶν βασιλέων, σκυ-

θική τέχνη, αρχαιολογία τοῦ Ἰράν, κυπριακή τέχνη, εἶναι οἱ τομεῖς τῆς ἀρχαιολογίας ποῦ τὸν ἀπασχολοῦν παράλληλα πρὸς τὴν ἑλληνική καὶ τὴν κοσμηματοποιία. Ἡ ἀπασχόλησή του μὲ τὴν μελέτη τῆς συλλογῆς Σταθάτου τὸν ἔστρεψε πρὸς πεδία ἔρευνας ἀσυνήθιστα, ὅπου ἡ συγκριτικὴ μελέτη εἶναι ἡ βάση γιὰ τὴν ἀνίχνευση τῶν ἐπιδράσεων τῆς τέχνης μιᾶς περιοχῆς στὴν τέχνη μιᾶς ἄλλης.

Ἡ περίοδος τοῦ Στρασβούργου ἀποτελεῖ τὴν τέταρτη, ὅπως τὴ χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος, περίοδο τῆς πορείας του. Ἡ πρώτη ἦταν τῶν παιδικῶν χρόνων, ἡ δευτέρη τῶν σχολικῶν, ἡ τρίτη τῆς μαθητείας του στὴ Γαλλικὴ Σχολὴ στὴν Ἀθήνα καὶ ἡ πέμπτη ἀρχίζει τὸ 1969, χρονιὰ ποῦ γίνεται Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς. Ἡ περίοδος αὐτὴ τελειώνει τὸ 1981 μὲ τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴ Σχολὴ καὶ τὴν ὀριστικὴ ἐπιστροφή στὴν πατρίδα.

Τὸν γνώρισα τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1969, ὅταν μοῦ ἔκανε τὴν ἐθιμοτυπικὴ ἐπίσκεψη στοὺς Δελφοὺς ὅπου ἦμουν Ἐφορος. Πρὶν λίγες μέρες εἶχα ἀποχαιρετήσῃ τὸν προκάτοχό του Διευθυντὴ, τὸν Georges Daux, ἀντεππετέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας μας ὁ ὁποῖος κατεῖχε τὴ θέση ἐπὶ 19 χρόνια, ἀπὸ τὸ 1950, καὶ εἶχε δημιουργήσει κλίμα ἀντιθέσεων. Μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Pierre Amandry στὴ Γαλλικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, τὸ κλίμα αὐτὸ ἄλλαξε. Οἱ φίλοι τοῦ Pierre καὶ τῆς Ἀγγελικῆς Amandry ξαναβρῆκαν τὴ Σχολὴ τῶν παλιῶν χρόνων, φιλόξενη κι εὐγενική. Ὁ Ἡλίας Βενέζης ἦταν ἐκεῖνος ποῦ καλωσόρισε τὸν Pierre ἀπὸ τὴ στήλη του στὰ *Νέα* (2 Ἰουνίου 1970) ἐκφράζοντας τὴ βαθιὰ του ἐκτίμηση πρὸς ἐκεῖνον καὶ τὴ φιλία μὲ τὸν ἄνθρωπο ποῦ ζωντάνεψε στὰ γαλλικὰ τὴ νοσταλγία καὶ τὸν καημό του γιὰ τὴ γῆ τῆς Αἰολίδος.

Τὰ παλαιὰ μέλη τῆς Σχολῆς μὲ τὸν νέο Διευθυντὴ ἐπανέλαβαν τὶς μελέτες τους· νέες δημοσιεύσεις ἀρχισαν νὰ ἐτοιμάζονται, ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς Δελφοὺς. Μνημεῖα ποῦ δὲν ἐλπίσαμε πλέον ὅτι θὰ τὰ γνωρίσουμε ἐπιστημονικὰ ἔγιναν κτῆμα μας μέσα στὴν περίοδο τῆς τελευταίας θητείας τοῦ Pierre Amandry στὴ Σχολή. Κατὰ τὰ χρόνια ποῦ ἀκολούθησαν τὸν διορισμό του στὴν Ἀθήνα, εἶχα μπορέσει νὰ ἐκτιμήσω τὸ ἐπιστημονικὸ του πνεῦμα καὶ τὸν σεβασμό του πρὸς τοὺς νόμους

της Ἑλλάδος. Ἴσως δὲν σὰς διαφεύγει, ὅτι οἱ ξένες Ἀρχαιολογικὲς Σχολὲς στὴν Ἑλλάδα ἀρκετὲς φορές, μὲ στήριγμα τὴν πολιτικὴ δύναμη τῆς χώρας τους, ξεπερνοῦν κάποια ὄρια στὴν ἐδῶ δράση τους, κάτι ποῦ δὲν ἀπέφυγε στὸ παρελθὸν καὶ ἡ Γαλλικὴ. Ὁ Pierre Amandry ὑπῆρξε τυπικὸς στὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἑλληνικῶν νόμων. Στὸς Δελφούς, τὴν πρὸ σπουδαία γαλλικὴ ἀνασκαφὴ στὴν Ἑλλάδα καὶ μὲ τὰ περισσότερα προβλήματα κάθε εἶδους καὶ κυρίως ἀνθρώπινα, συνεργαστήκαμε ἐπὶ χρόνια χωρὶς σύννεφα καὶ ἀπὸ τὴ συνεργασία αὐτὴ γεννήθηκε μιὰ ἀμοιβαία φιλία.

Τὸ 1970 ὁ Pierre Amandry ὀνομάστηκε ἀντιπρόεδρος μέλος τῆς Académie des Inscriptions et Belles Lettres καὶ ἔπειτα ἀπὸ δύο χρόνια, τὸ 1972, ἐξελέγη membre libre, διότι δὲν εἶχε τότε μόνιμη διαμονὴ στὴ Γαλλία. Ἡ ἐπίδοση τοῦ ξίφους τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ τοῦ ἔγινε δύο φορές. Μία ἐδῶ, στὴ Γαλλικὴ Σχολή, στὶς 7 Ἰουνίου τοῦ 1974, ἀπὸ τὸν Ἀναστάσιο Ὀρλάνδο καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγες μέρες, στὶς 14 Ἰουνίου στὴ Σορβόννη, ἀπὸ τὸν Secrétaire perpétuel τῆς Académie des Inscriptions et Belles Lettres André Dupont-Sommer.

Τὸ συστηματικὸ πνεῦμα τοῦ Pierre Amandry φαίνεται στὶς δημοσιεύσεις του, ὄχι μόνον στὶς μεγάλες, ἔργα διαρκοῦς ἀξίας, ὅσο καὶ στὶς μικρότερες, ὅπως οἱ, μεταξὺ ἄλλων, ὀκτὼ μελέτες του δημοσιευμένες ἀπὸ τὸ 1974 ἕως τὸ 1997 μὲ θέμα τοὺς ἀναθηματικούς τρίποδες καὶ τὶς βάσεις τους, μνημεῖα ποῦ μεμονωμένα δὲν προκαλοῦν τὸ ἐνδιαφέρον. Ξεκινώντας ὁ Pierre Amandry ἀπὸ τοὺς Δελφούς, τοὺς ὁποίους στὴν ἀρχαιότητα κοσμοῦσαν ἤδη διάσημα τέτοια ἔργα, ὅπως οἱ τρίποδες τῶν Πλαταιῶν καὶ τῶν Δεινομενιδῶν, προχώρησε στὴ συλλογὴ καὶ τὴ δημοσίευση βάσεων τριπόδων ἀπὸ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἀρχαῖοι τρίποδες, οἱ ἀναθηματικοί, ἦσαν χάλκινοι καὶ γι' αὐτὸ δὲν μᾶς σώθηκαν στὴν πλειονότητά τους, γιὰτὶ χρησιμοποιοῦντο ὡς μέταλλο κατὰ τὰ ἀρχαῖα χρόνια. Ἀπὸ τὸν πρὸ φημισμένο, τῶν Πλαταιῶν, σώζεται μόνον τὸ κεντρικὸ στήριγμα τοῦ λέβητα, ὁ χάλκινος κίων ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ συνεστραμμένα φίδια, καὶ βρίσκεται στὴν πλατεία τοῦ Ἰπποδρόμου, στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ Pierre Amandry μελετώντας στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Ἀττικὴ, στὴ Βοιωτία,

στοὺς Δελφούς, στὴν Πελοπόννησο, στὴ Δῆλο, βάσεις τριπόδων μᾶς χάρισε μιὰ συστηματικὴ τυπολογία γιὰ τὸ θέμα αὐτό.

Διαβάζοντας κανεὶς τὶς μελέτες τοῦ Pierre Amandry διρωτᾶται ἂν εἶναι ἀρχαιολόγος ἢ ἱστορικός. Εἶναι καὶ τὰ δύο βέβαια καὶ αὐτὸ τὸ ὀφείλει στὶς σπουδές του. Ὅταν ἦλθε στὴν Ἑλλάδα δὲν ἦταν ἀρχαιολόγος, οὔτε ἱστορικός. Ἦταν ἑλληνιστής, δηλαδὴ γνώριζε τὴν ἀρχαία γραμματεία, εἶχε οἰκειότητα μὲ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ κατεῖχε πλήρως τὰ ἀρχαία ἑλληνικά. Αὐτὴ ἡ γνώση τοῦ ἐπέτρεψε νὰ γίνεи γρήγορα καὶ διαπρεπῆς ἀρχαιολόγος, ἐξαίρετος ἱστορικός καὶ ἐπιγραφικός. Μιὰ μελέτη του στὴν ὁποία συνδυάζονται οἱ ἐπιστημονικὲς ἀρετὲς ποὺ τὸν χαρακτήριζαν εἶναι ἐκείνη ποὺ δημοσίευσε τὸ 1961, «Θεμιστοκλῆς: ἓνα ψήφισμα καὶ ἓνα πορτραῖτο» (Thémistocle: un décret et un portrait, *Bulletin de la Faculté des Lettres de Strasbourg* 1961, 413-435). Στὴ μελέτη αὐτῇ, μὲ ἀφορμὴ τὸ φημισμένο ψήφισμα τῆς Τροιζῆνος, λέγει ὅτι «ἡ ἱστορία ἀποτελεῖ ἓνα σύνολο. Τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οἱ ἐπιγραφὲς καὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης ἐρμηνεύονται τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο».

Οἱ μελέτες του δὲν περιορίζονται σὲ ὅσα γενικῶς μνημόνευσα· εἶναι πολλὲς καὶ τὰ θέματά τους εἶναι ποικίλα, ἀρχαιολογικά, τοπογραφικά, ἱστορία τῆς τέχνης, ἐπιγραφές, ἱστορία τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορικά, ὅπως οἱ δύο ὠραῖες μελέτες του, ἡ μιὰ γιὰ τὸ ψήφισμα τῆς Τροιζῆνος καὶ ἡ δεύτερη γιὰ τὴν Ἀθήνα τὴν ἐπαύριο τῶν Μηδικῶν. Ἐκεῖνο τὸ θέμα ὅμως ποὺ κυριαρχεῖ στὰ γραπτά του εἶναι οἱ Δελφοί: Ἡ μαντικὴ καὶ ὁ τρόπος τῆς χρησιμοδοσίας, ἡ τοπογραφία τοῦ ἱεροῦ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ τέχνη καὶ ἡ μικροτεχνία, ἡ ἐπιγραφικὴ τὸν ἀπασχολοῦν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι μελέτες βαθυστόχαστες, λιτές, χωρὶς τὴ φλυαρία τοῦ περιττοῦ καὶ χωρὶς τὴν προβολὴ τοῦ ἀχρηστοῦ. Στὴν ἀρχαιολογία ὑπάρχει, τὰ χρόνια τοῦτα, ἡ τάση, ἰδιαίτερα στοὺς νεώτερους, νὰ παρουσιάζονται γνωστὰ πράγματα ὡς νὰ ἦσαν νέα καὶ ἄγνωστα. Ὁ Pierre Amandry σ' ὅλες τὶς μελέτες του λέγει πάντοτε νέα πράγματα.

Στὸ θέμα αὐτὸ τῆς μεθόδου, ὁ Pierre Amandry ξεχώριζε καὶ ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες συναδέλφους του. Ὅταν πῆρα γιὰ πρώτη φορὰ στὰ χέρια μου τὴ διατριβὴ του, γιὰ τὴν ἀπολλώ-

νια μαντική, μου ἔκανε ἐντύπωση ὅτι ἦταν λιγότερο ἀπὸ 300 σελίδες, ἐνῶ ὁ κανόνας στὴ Γαλλία τότε ἦσαν οἱ μεγάλες διατριβές, πὸν μᾶς ἐντυπωσίαζαν. Ἡ αὐστηρὴ σύνθεση τοῦ Pierre Amandry ἀποδείχτηκε, κατὰ τὴ φράση συναδέλφου του, ὅτι «τράνταξε πολλὲς ἀντιλήψεις πὸν θεωροῦνταν δεδομένες» καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ βάση κάθε νέας σχετικῆς μελέτης. Ἐξήντα σχεδὸν χρόνια μετὰ τὴν ἔκδοσή της δὲν ἔχει ξεπεραστεῖ.

Ὁ Pierre Amandry δὲν ἦταν μόνο ἀρχαιολόγος ἀλλὰ, κυρίως, ἄνθρωπος τῆς σκέψης μὲ εὐρύτητα ἐνδιαφέροντα. Ἐφυγε ἀπὸ κοντὰ μας καὶ τότε ἔμαθα ὅτι ἡ βιβλιοφιλία του, πὸν τὴ διαπίστωνε κανεὶς βλέποντας τὴ μὴ ἀρχαιολογικὴ βιβλιοθήκη του, εἶχε ἐπιστημονικὸ ὑπόβαθρο. Τώρα μόλις διάβασα μιὰ ὠραία ἐκτεταμένη μελέτη του γιὰ ἕναν ἐκδοτικὸ οἶκο τοῦ Παρισιοῦ, «La librairie Lefèvre et Guérin, 1860-1920» (*Revue française d'histoire du livre* 82-83, 1994, 213-240). Τὸ τελευταῖο του κείμενο μὲ τίτλο *Un diction champenois édité sur faïence à Monterreau*, δημοσιεύτηκε τὸν μῆνα πὸν μᾶς πέρασε (*Passion Faïence* 29, février 2006, 26-28).

Ἡ εἰκόνα τοῦ Pierre Amandry πὸν σᾶς παρουσίασα εἶναι φευγαλέα. Ὅσο ζοῦσε κοντὰ μας μᾶς ἀρκοῦσε νὰ μιλάμε μαζί του καὶ νὰ ἀπολαμβάνουμε τὴ σοφία του καὶ τὸ κριτικὸ του πνεῦμα. Τώρα πού, ἔστω καὶ μὲ συντομία, θεωροῦμε τὴ ζωὴ του καὶ τὸ ἔργο του, ἀνακαλύπτουμε, ὅτι ἦταν ἕνας Γάλλος δικός μας, γοητευμένος ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, πὸν ἀγαποῦσε τὴ σημερινή, πὸν ἔζησε μαζί μας τὶς πὸν βαριὲς στιγμὲς τοῦ τόπου καὶ συμμερίστηκε μὲ μᾶς τὶς πίκρες καὶ τὶς θλίψεις μας.

Ἀναδημοσιεύεται ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἀντιφώνηση τοῦ Pierre Amandry, σὺς 14 Ἰουνίου 1974, στὴ Σορβόννη, κατὰ τὴν τελετὴ ἐπίδοσης τοῦ ξίφους τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ (Remise à Pierre Amandry de son épee d'académicien (Paris 1975), 40-41).

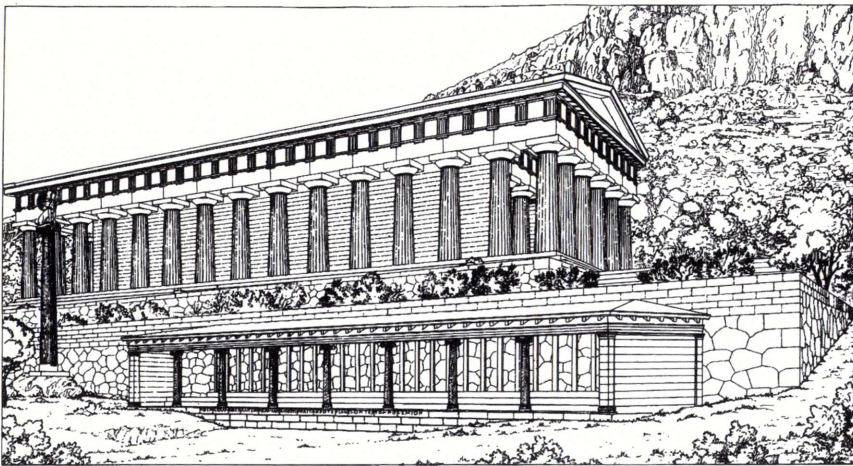
καὶ τῶν προγόνων ἐπιμνησθεῖς

Donc, d'abord, Troyes et les ancêtres. M. le Président de la Société Académique de l'Aube, vous avez rappelé que je suis né dans les bâtiments du lycée de Troyes. J'y ai aussi enseigné pendant un an le français et le latin – mais pas le grec – entre le retour d'Athènes et la nomination à Strasbourg. Mais c'est dans ces villages dont vous avez prononcé le nom, Rouilly-Saint-Loup, Villy-le-Maréchal, et aussi Cormost, Rouillerot, et qu'il faut chercher sur une carte très détaillée pour avoir une chance de les découvrir, que mes ancêtres ont vécu, en travaillant la terre. Des carnets retrouvés dans un grenier de la maison familiale me permettent de remonter, du côté paternel, jusqu'à 1774. Il y a tout juste deux siècles, le plus ancien de moi connu de ces ancêtres, Pierre, premier du nom, laboureur à Cormost, consignait dans un de ces carnets les comptes des fermages qu'il payait aux propriétaires de la terre, seigneur du lieu ou hospices de Troyes.

Quelle étrange aventure! Parce qu'un descendant de cette lignée de paysans champenois s'est livré à quelques recherches auxquelles le commun des mortels n'entend pas grand chose, parce qu'il a écrit un certain nombre de travaux que peu lisent, qu'un plus grand nombre feuillette, et qu'il s'est trouvé que, pour cette raison, il a été appelé à l'honneur de siéger dans une de ces institutions qui paraissent un peu démodées aux yeux des jeunes gens, mais qui jouissent encore d'un certain crédit dans beaucoup de milieux, et qu'il doit aujourd'hui chercher à qui il doit ces qualités qu'on lui prête, – voici, ô mes ancêtres dont jamais personne n'a prononcé le nom hors du village, une occasion unique de vous évoquer : Pierre déjà cité,

Louis qui a vu mourir l'Ancien Régime et naître l'Empire, Nicolas qui a connu le Premier et le Second Empire, Frédéric qui a bâti la maison de famille, Alfred, mon grand-père, qui, à 10 ans, vit passer le premier train sur la ligne de Paris à Chaumont, qui, à 20 ans, mangeait du rat au siège de Paris, et qui fut ensuite maire du village, ce qui lui valut de revoir Paris et de visiter Versailles, ayant été invité au banquet des maires de France par le président Louvet en 1900, Albert enfin, mon père, le premier qui quitta le village, – soyez tous honorés en ce jour, et excusez ce pieux canular.

C'est probablement à vous que je dois de posséder ce que les plus indulgents appellent de la persévérance et les moins indulgents de l'entêtement, le goût du travail achevé, un certain sens des réalités matérielles, une instinctive défiance à l'égard de ce qu'on ne peut pas vérifier, bref une tendance à se comporter en saint Thomas comme tout bon paysan champenois.

Ἀναπαράσταση τῆς στοᾶς τῶν Ἀθηναίων στοὺς Δελφούς (P. Amandry, *La Colonne du Sphinx des Naxiens et le Portique des Athéniens, Fouilles de Delphes, II. Topographie et Architecture*, Paris 1953).

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ PIERRE AMANDRY

Eschyle et la purification d'Oreste, *RA* 1938, I, 19-27.

Vases, bronzes et terres cuites de Delphes, *BCH* 62, 1938, 305-331.

Convention religieuse conclue entre Delphes et Skiathos, *BCH* 63, 1939, 183-219.

L'or et l'ivoire de la Grèce d'Orient à Delphes, *En Grèce* 7, 1939, 2-9.

Rapport préliminaire sur les statues chrysoléphantines de Delphes, *BCH* 63, 1939, 86-119.

Restaurations et fouilles à Delphes, *Bulletin de l'Association G. Budé* (octobre 1939) 36-39.

Dédicaces delphiques, *BCH* 64-65, 1940-1941, 60-75.

Mè τὸν Bousquet, J., La colonne dorique de la Tholos de Marmaria, *BCH* 64-65, 1940-1941, 121-127.

Chronique des fouilles en Grèce en 1940 et 1941, *BCH* 64-65, 1940-1941, 231-274.

Actes d'affranchissement delphiques, *BCH* 66-67, 1942-1943, 68-83.

Héraclès, Eurysthée et le sanglier d'Erymanthe, *BCH* 66-67, 1942-1943, 150-156.

Chronique des fouilles en Grèce en 1942, *BCH* 66-67, 1942-1943, 320-345.

Skyphos corinthien du Musée du Louvre, *Monuments Piot* 40, 1944, 23-52.

Petits objets de Delphes, *BCH* 68-69, 1944-1945, 36-74.

Note sur la convention Delphes-Skiathos, *BCH* 68-69, 1944-1945, 411-416.

Chronique des fouilles en Grèce de 1943 à 1945, *BCH* 68-69, 1944-1945, 422-445.

Statuette d'ivoire d'un dompteur de lion, *Syria* 24, 1945, 149-174.

Notes de topographie et d'architecture delphiques, I. Le Portique des Athéniens, *BCH* 70, 1946, 1-8.

Μετάφραση: *Vénézis*, I. *Terre éolienne* (Paris, Gallimard, 1946).

Naiskos en or de la collection Stathatos, *Annuario della Scuola Archeologica di Atene* 24-26, 1946-1948, (Scritti d'arte antica in memoria di Alessandro Della Seta) 181-198.

Chronique des fouilles en Grèce en 1946 et 1947, *BCH* 71-72, 1947-1948, 382-402, 423-454.

Πύρπινοος Χίμαιρα, *RA* 1948 (*Mélanges Charles Picard*) 1-11.

Casques grecs à décor gravé, *BCH* 73, 1949, 437-446.

Notes de topographie et d'architecture delphiques, II. Le monument commémoratif de la victoire des Tarentins sur les Peucétiens, *BCH* 73, 1949, 447-463.

Chronique des fouilles en Grèce en 1948, *BCH* 73, 1949, 516-536.

Eschyle et Eleusis, *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire orientales et slaves* IX (*Mélanges Henri Grégoire*) (Bruxelles 1949) 27-41.

Fouilles françaises à Delphes, *Larousse Mensuel* (novembre 1950) 549-551.

La mantique apollinienne à Delphes. Essai sur le fonctionnement de l'oracle (Bibliothèque des Écoles Françaises d'Athènes et de Rome, Fasc. 170, Paris 1950).

Notes de topographie et d'architecture delphiques, III. Le taureau de Corcyre, *BCH* 74, 1950, 10-21.

Delphes et son oracle, *L'Information Littéraire* (1951) 18-26.

Μὲ τὸν Caskey, J. L., Investigations at the Heraion of Argos, 1949, *Hesperia* 21, 1952, 164-212.

Heraion of Argos, Inscriptions, *Hesperia* 21, 1952, 213-221.

Observations sur les monuments de l'Héraion d'Argos, *Hesperia* 21, 1952, 222-274.

Héraklès et l'hydre de Lerne, *Bulletin de la Faculté des Lettres de Strasbourg* 30, 1952, 293-322.

La Colonne du Sphinx des Naxiens et le Portique des Athéniens, Fouilles de Delphes, II. Topographie et Architecture (Paris 1953).

Collection Hélène Stathatos, I. Les bijoux antiques (Strasbourg 1953).

Manches de patères et de miroirs grecs, *Monuments Piot* 47, 1953, 47-70.

Vaisselle d'argent de l'époque achéménide, *AE* 1953-1954, *Εἰς μνήμην Γεωργίου Π. Οἰκονόμου*, Β', 11-19.

Notes de topographie et d'architecture delphiques, IV. Le palmier de bronze de l'Eurymédon, *BCH* 78, 1954, 295-315.

Autour du cratère grec de Vix, *RA* 1954, I, 125-140.

Médaillon en or du Musée de Providence, *AJA* 59, 1955, 219-222.

Μετάφραση: Kazantzakis, N., *Le Christ recrucifié* (Paris, Plon, 1955).

Statuette en bronze de Dionysos, *Revue des Arts* 5, 1955, 199-208.

Bellérophon et la Chimère dans la mosaïque antique, *RA* 48, 1956, II, 155-161.

Le cratère de Vix et ses repères d'assemblage, *Revue de Philologie* 82, 1956, 165-169.

Les thèmes de la propagande delphique, *Revue de Philologie* 82, 1956, 268-282.

A propos de Polyclète: statues d'olympioniques et carrière de sculpteurs, στὸ *Charites. Studien zur Altertumswissenschaft (Festschrift Ernst Langlotz)* (Bonn 1957) 63-87.

Grèce et Orient, στὸ *Études d'archéologie classique, 1. 1955-56* (Paris 1958) 1-20.

Archaeology 1945-1955. II: The Near East & III: Greece (French Bibliographical Digest) (New York: Cultural Center of the French Embassy, 1957).

Βιβλιοκρισία: "Becatti, Oreficerie antiche", *Gnomon* 29, 1957, 23-29.

Art grec et arts du Proche-Orient au temps d'Homère, *Information d'Histoire de l'Art* 3, 1958, 1-11.

A propos d'un récent catalogue des ivoires de Nimrud, *RAssyr* 52, 1958, 226-232.

Objets orientaux en Grèce et en Italie aux 8e et 7e siècles avant J.-C., *Syria* 35, 1958, 73-109.

Ορφεννερία ἀχέμενιδε, *AntK* 1, 1958, 9-23.

Recherches à Delphes, 1938-1953, στὸ *Acta Congressus Madvigiani Hafniae MDMLIV*, 1. (Kobenhavn 1958) 325-340.

Βιβλιοκρισία: V. Bericht über die Ausgrabungen in Olym-

pia. Winter 1941-42 und Herbst 1952, *Gnomon* 30, 1958, 45-48.

Oracles, littérature et politique, *REA* 61, 1959, 400-413.

Toreutique achéménide, *AntK* 2, 1959, 38-56.

Egeo-Insulari Greci centri e tradizioni, *Enciclopedia Universale dell'Arte* IV (1960) 504-530· καὶ Greek Art, Aegean, *Encyclopedia of World Art* VII (1963) στ. 28-56.

Βιβλιοκρισία: Griechische Griff-Phialen, *RBelgPhilHist* 38, 1960, 879-882.

Βιβλιοκρισία: Willemsen, Dreifusskessel von Olympia. Alte und neue Funde, *Gnomon* 32, 1960, 459-463.

Sur les "épigrammes de Marathon", στὸ *Theoria. Festschrift für W. H. Schuchhardt* (Baden-Baden 1960) 1-8.

Athènes au lendemain des guerres médiques, *Revue de l'Université de Bruxelles* 1961, 1-26.

Βιβλιοκρισία: Python. A study of Delphic myth and its origins, *REA* 63, 1961, 457-459.

Thémistocle. Un décret et un portrait, *Bulletin de la Faculté des lettres de Strasbourg* 39, 1961, 413-435.

L'art en Iran, *Information d'Histoire de l'Art* 7, 1962, 34-41.

Plaques d'or de Delphes, *AM* 77 (1962) (*Festschrift Emil Kunze*) 35-71.

MÈ τοὺς Rolley, C., κ.ἄ., *Collection Hélène Stathatos*, III. *Objets antiques et byzantins* (Strasbourg 1963) κεφ. V, 187-255, 260-272.

Orfèvres grecs à la Cour du Grand Roi, στὸ *VIIIe Congrès international d'archéologie classique, Paris 1963. Rapports et communications* (Paris 1963) 198-200.

Oreficeria, *Enciclopedia Universale dell'Arte* X (1963) 128-138· καὶ Gold- and Silverwork, *Encyclopedia of World Art* VI (1963) 399-411.

Les recherches archéologiques en Asie Mineure, *Information d'Histoire de l'Art* 9, 1964, 66-68.

L'art scythe archaïque, *AA* 1965, 891-913.

Chaudrons à protomes de taureau en Orient et en Grèce, στὸ *The Aegean and the Near East: Studies presented to Hetty Goldman on the occasion of her 75th birthday* (Locust Valley 1965) 239-261.

Un motif scythe en Iran et en Grèce, *JNES* 24 (1965) (*Erich Schmidt Memorial*, Chicago) 149-160.

Les problèmes de l'art phrygien, στὸ *Le Rayonnement des civilisations grecque et romaine sur les cultures périphériques*, *Huitième Congrès International d'archéologie classique*, Paris 1963 (Paris 1965) 485-488.

Orfèvres grecs à la cour du Grand Roi?, στὸ *Le Rayonnement des civilisations grecque et romaine sur les cultures périphériques*, *Huitième Congrès International d'archéologie classique*, Paris 1963 (Paris 1965) 581-587.

Perspectives actuelles de l'archéologie iranienne, *Revue franco-iranienne* 1, 1965, 7-10.

L'art achéménide, στὸ *Mélanges offerts à Kazimierz Michalowski* (Warszawa 1966) 233-238.

La divination en Grèce: état actuel de quelques problèmes, στὸ *La divination en Mésopotamie ancienne et dans les régions voisines*, *XIVe Rencontre Assyriologique Internationale*, Strasbourg, 2-6.7.1965 (Paris 1966) 171-178.

L'orfèvrerie iranienne au 1er millénaire avant l'ère chrétienne, στὸ *Trésors de l'ancien Iran* (Genève 1966) 39-42.

A propos du trésor de Ziwiyé, *IranAnt* 6 (1966) (*Mélanges Roman Ghirshman*) 109-129.

Βιβλιοκρισία: Staatliche Museen Berlin. Antikenabteilung. Antike Kunstwerke. Zweite erw. Aufl., *RA* 1966, 168-169.

Situles à reliefs des princes de Babylone, *AntK* 9, 1966, 57-71.

Βιβλιοκρισία: Cypriot bronzework in the Mycenaean world, *RBelgPhilHist* 45, 1967, 129-130.

Βιβλιοκρισία: The Cambridge ancient history. Revised edition, 2, 36. The end of Mycenaean civilization and the Dark Age. The archaeological background and the literary tradition, *RBelgPhilHist* 45, 1967, 130-132.

Βιβλιοκρισία: The last Mycenaeans and their successors. An archaeological survey c. 1200 - c. 1000 B.C., *RBelgPhilHist* 45, 1967, 130-132.

Βιβλιοκρισία: "Hoffmann-Davidson, Greek gold: Jewelry from the age of Alexander", *AJA* 71, 1967, 202-205.

La Grèce d'Asie et l'Anatolie du VIIIe au VIe siècle avant Jésus Christ, *Anatolica* 2, 1968, 87-102.

Βιβλιοκρισία: “Mallowan, Nimrud and its remains”, *RA* 1968, 362-366.

Thémistocle à Méliète, στὸ *Χαριστήριον εἰς Ἀνασάσιον Κ. Ὀρλάνδον* IV (Ἀθῆναι 1967-68) 265-279.

Des empires orientaux aux cités grecques (1250-612 avant J.-C.), *Collection Art, Idées, Histoire* (ἐκδ. Skira 1969).

Notes de topographie et d'architecture delphiques, V. Le temple d'Apollon, *BCH* 93, 1969, 1-38.

Βιβλιοκρισία: “Herrmann, Die Kessel der orientalisierenden Zeit, I: Kesselattaschen und Reliefuntersätze”, *Gnomon* 41, 1969, 796-802.

Βιβλιοκρισία: “Parke, The oracles of Zeus. Dodona, Olympia, Ammon”, *RBelgPhilHist* 47, 1969, 97-99.

Βιβλιοκρισία: “Zur griechischen Goldschmiedekunst des vierten Jahrhunderts v. Chr. Eine griechische Schmuckgruppe im Schmuckmuseum Pforzheim”, *RBelgPhilHist* 47, 1969, 222-224.

Méditerranée grecque (654-474 avant J.-C.), *Collection Art, Idées, Histoire* (ἐκδ. Skira 1970).

Collection Paul Canellopoulos, *BCH* 95, 1971, 585-626.

Les fouilles de l'Antre Corycien près de Delphes, *CRAI* 1972, 255-267.

Μὲ τοὺς Maffre, J. J., Holtzmann, B., Collection de l'École française d'Athènes, *BCH* 96, 1972, 5-115, 1089-1090.

Μὲ τὸν Ducat, J., Trépieds déliens, στὸ *Études déliennes publiées à l'occasion du centième anniversaire du début des fouilles de l'École française d'Athènes à Délos* (Athènes 1973) 17-64.

Daniel Schlumberger (1904-1972), *RA* 1974, 291-292.

Βιβλιοκρισία: “Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz, Antikenabteilung Berlin. Schmuckarbeiten in Edelmetall, 1. Fundgruppen”, *RA* 1974, 360-361.

Μὲ τὸν Spyropoulos, T., Monuments chorégiques d'Orchomène de Béotie, *BCH* 98, 1974, 171-246.

Βιβλιοκρισία: “Bildlexikon zur Topographie des antiken Athen”, *AJA* 79, 1975, 103-104.

Albert Dumont, directeur des Écoles de Rome et d'Athènes, *BCH* 100, 1976, 1-5.

Trépieds d'Athènes, 1. Dionysies, *BCH* 100, 1976, 15-93.

Notes de topographie et d'architecture delphiques, 6. La fontaine Castalie, στὸ *Études delphiques* (Athènes 1977) 179-228.

Statue de taureau en argent, στὸ *Études delphiques* (Athènes 1977) 273-293.

Trépieds d'Athènes, 2. Thargélie, *BCH* 101, 1977, 165-202.

Vix et la route de l'étain, στὸ *Hommage à la mémoire de Jérôme Carcopino* (Paris 1977) 13-19.

L'art ourartien et ses relations avec le monde grec, στὸ *The proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology, Ankara-Izmir 23-30.IX.1973* (Ankara 1978) 1-8.

Bases de trépied à Coronée, *BCH* 102, 1978, 565-569.

Notes de topographie et d'architecture delphiques, 7. La fontaine Castalie. Compléments, *BCH* 102, 1978, 221-241.

Consécration d'armes galates à Delphes, *BCH* 102, 1978, 571-586.

Notice sur la vie et les travaux de Daniel Schlumberger, *CRAI* 1978, 483-497, 695.

A propos des oracles delphiques de l'Archilocheion de Paros, στὸ *Στήλη. Τόμος εἰς μνήμην Νικολάου Κομπολέοντος* (Αθήνα 1980) 242-248.

Sur les concours argiens, στὸ *Études argiennes* (Paris 1980) 211-253.

Chronique delphique, 1970-1981, *BCH* 105, 1981, 673-769.

L'autre Corycien dans les textes antiques et modernes, στὸ *L'autre Corycien* 1, *BCH Suppl.* 7 (Paris 1981) 29-74.

L'exploration archéologique de la grotte, στὸ *L'autre Corycien* 1, *BCH Suppl.* 7 (Paris 1981) 75-93.

Mè τὸν Amyx, D. A., Héraclès et l'Hydre de Lerne dans la céramique corinthienne, *AntK* 25, 1982, 102-116.

Le bouclier d'Argos. Note complémentaire, *BCH* 107, 1983, 627-634.

Notes de topographie et d'architecture delphiques, 8, *BCH* 108, 1984, 177-198.

Os et coquilles, στὸ *L'antre Corycien 2*, *BCH Suppl. 9* (Paris 1984) 347-380.

Le culte de Pan et des Nymphes à l'Antre Corycien, στὸ *L'antre Corycien 2*, *BCH Suppl. 9* (Paris 1984) 395-425.

Marmara, στὸ *L'antre Corycien 2*, *BCH Suppl. 9* (Paris 1984) 427-452.

Chios and Delphi, στὸ *Chios. A Conference at the Homerion in Chios 1984* (Oxford 1986) 205-232.

Sièges mycéniens tripodes et trépied pythique, στὸ *Φύλλα Ἑπη εἰς Γεώργιον Ε. Μυλωνῶν διὰ τὰ 60 ἔτη τοῦ ἀνασκαφικοῦ του ἔργου*, I (Ἀθήναι 1986) 167-184.

Le système palatial dans la Perse achéménide, στὸ *Le système palatial en Orient, en Grèce et à Rome. Actes du colloque de Strasbourg 19-22 juin 1985* (Leiden 1987) 159-172.

Trépieds de Delphes et du Péloponnèse, *BCH 111*, 1987, 79-131.

A propos de monuments de Delphes. Questions de chronologie, *BCH 112*, 1988, 591-610.

Μὲ τοὺς Luce, J. M., Rousset, D., Autour de Delphes, *DossAParis 151*, 1990, 26-30.

Μὲ τοὺς Bommelaer, J. F., Roux, G., Les sanctuaires et les temples, *DossAParis 151*, 1990, 38-57.

Μὲ τοὺς Jacquemin, A., Hellmann, M. C., Les offrandes, *DossAParis 151*, 1990, 58-71.

Où était l'omphalos?, στὸ *Delphes. Centenaire de la grande fouille réalisée par l'École française d'Athènes, 1892-1903. Actes du Colloque Paul Perdrizet, Strasbourg 6-9 novembre 1991* (Leiden 1992) 177-205.

Notes de topographie et d'architecture delphiques, 9. L'opisthodomé du temple d'Apollon, *BCH 117*, 1993, 263-283.

Recherches récentes au temple d'Apollon à Delphes, *RA 1993*, 201-204.

Notice sur la vie et les travaux de Georges Daux, membre de l'Académie, *CRAI 1995*, 886-904.

Μὲ τοὺς Klein, L. S., Masson, O., Schliemann. Le trésor de Priam retrouvé, *DossAParis 206*, 1995, 1-84.

A propos de la tholos de Marmaria. Histoire d'un tambour, *BCH* 120, 1996, 825-828.

Monuments chorégiques d'Athènes, *BCH* 121, 1997, 445-487.

Propos sur l'oracle de Delphes, *JSav* 1997, 195-209.

Recherches sur la cella du temple de Delphes, στὸ *Oracles et prophéties dans l'antiquité. Actes du colloque de Strasbourg, 15-17 juin 1995* (Paris 1997) 271-282.

Notes de topographie et d'architecture delphiques, 10. Le Socle marathonnier et le trésor des Athéniens, *BCH* 122, 1998, 75-90.

Beazley dans ses oeuvres. A propos de tessons attiques à l'Institut d'archéologie de Strasbourg, *Ktéma* 25, 2000, 239-241.

Disque de bronze, στὸ *Μύρτος. Μνήμη Ἰουλίας Βοκοτοπούλου* (Θεσσαλονίκη 2000) 1-7.

La vie religieuse à Delphes. Bilan d'un siècle de fouilles, στὸ *Delphes. Cent ans après la grande fouille. Essai de bilan. Actes du colloque international, Athènes-Delphes 17-20 septembre 1992* (Paris 2000) 9-21.

Hydries argiennes, στὸ *Essays in honor of Dietrich von Bothmer* (Amsterdam 2002) 29-32.

Μὲ τὸν Ghirshman, R., *L'Or de la Perse* (ὕπὸ ἔκδοσιν).

Orientalizzante stile, *Enciclopedia del Istituto di Scienze ed Arti* (ὕπὸ ἔκδοσιν).

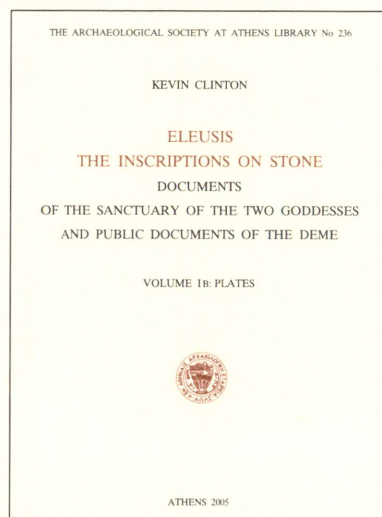
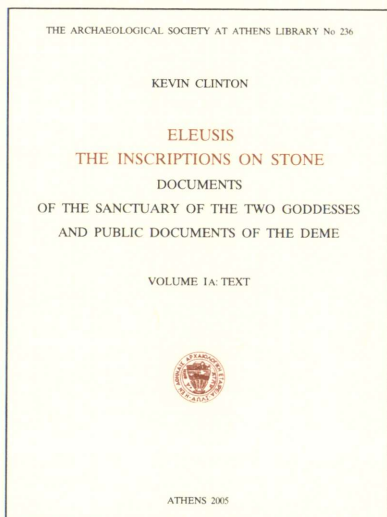
ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

KEVIN CLINTON

ELEUSIS
THE INSCRIPTIONS ON STONE

DOCUMENTS

OF THE SANCTUARY OF THE TWO GODDESSES
AND PUBLIC DOCUMENTS OF THE DEME

686 ἐπιγραφές
520 σελίδες - 307 πίνακες

Σχήμα 21×28 εκ.

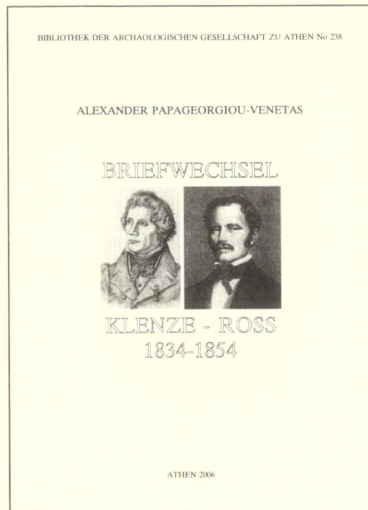
Διατίθεται στην 'Αρχαιολογική Έταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 'Αθήνα 106 72,
τηλ. 210 3625531 - Fax 210 3644996 - archetai@otenet.gr - www.archetai.gr
'Αποστέλλεται επίσης επί αντικαταβολή, κατόπιν παραγγελίας.

ALEXANDER PAPAGEORGIU-VENETAS

BRIEFWECHSEL KLENZE - ROSS

1834-1854

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort des Herausgebers

Geleitwort

Einleitung

A. Kritische Präsentation des Briefwechsels

B. Die Briefe

Auflistung der Briefe und deren zeitliche Korrespondenz

Liste der häufigsten Abkürzungen

Die Briefe

Thematisches Verzeichnis wichtiger Aussagen der Briefe

Namensverzeichnis

C. Die Abbildungen

Abbildungsverzeichnis

Σχήμα 17×24 έκ. Σελ. 260 - Εικόνες 69

Διατίθεται στην 'Αρχαιολογική 'Εταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 'Αθήνα 106 72,
τηλ. 210 3625531 - Fax 210 3644996 - archetai@otenet.gr - www.archetai.gr

'Αποστέλλεται έπισης έπι άντικαταβολή, κατόπιν παραγγελίας.